

Хавиер Мариас „За мен спомни си в утрешната битка“

НИКОЙ ДОРИ НЕ ДОПУСКА, че е възможно да се озове с мъртва жена в обятията и никога повече да не види нейното лице, чието име помни. Никой дори не допуска, че някой ще умре в най-неподходящия момент, въпреки че това се случва непрестанно; убедени сме, че никой, за когото не го очакваме, няма да умре в наше присъствие. Много пъти фактите или обстоятелствата се прикриват: живите или умиращият (ако има време да се усети) често се срамуват от начина, по който се случва възможната им смърт, от облика ѝ, от причината. Хранително отравяне с морски дарове; пушена в просънница цигара, която подпалва чаршафите или, по-зле, вълненото одеяло; хлъзване под душа (тилт) при спуснат райбер на банята; мълния, която разцепва дърво на голям булевард и то при падането си премазва или откъсва главата на някой минавач, например чужденец; да се споминеш по чорапи или на фризьор, с огромния лигавник, в публичен дом или на зъболекар; да ядеш риба и да ти приседне кост – смърт от задавяне, като дете, чиято майка я няма да му бръкне с пръст в гърлото и да го спаси; да умреш полуобръснат, с една насапунисана буза и окосмен наполовина от този момент до края на вечността, освен ако някой не обърне внимание и от естетическа милост не довърши започнатото... Да не говорим за най-непристойните моменти на съществуването, най-несподелимите, за които обикновено не се приказва, след като човек порасне, защото няма извинение те да бъдат споменавани, макар да се намират и хора, които го правят, за да оригиналничат без грам оригиналност. Обаче тази смърт наистина е ужасна, се казва за някои видове смърт, тази е направо смехотворна, се казва също, през смях. Смехът избухва, защото се говори за някой враг, най-сетне предал Богу дух, или за далечен човек, за нанеслия ни обида или за отдавна обитаващия миналото – римски император, прапрадядо или властник, в чиято гротескна смърт се съзира единствено все още жизнената, все още човечна справедливост, чието възтържествуване бихме пожелали всекиму, включително на нас самите. Как ме радва тази смърт, как ме натъжава, как я приветствам. Понякога за веселието е достатъчно покойният да е непознат; прочитаме за неустоймо смешното му нещастие във вестниците и казваме с кикот: „Горкичкият!“ – смъртта като шоу, зрелище, за което се съобщава в новините; всички истории, които се разказват, четат или слушат, възприети като театър – винаги има някаква степен на нереалност в нещата, за които ни осведомяват, сякаш никога нищо не се случва изцяло, дори онова, което става с нас самите и не можем да забравим. Дори онова, което не можем да забравим.

Има някаква степен на нереалност и в това, което ми се случва (и още не е приключило), а може би е по-подходящо да употребя друго глаголно време, типичното за повествованията на нашия език, и да кажа това, което ми се случи, нищо че е незавършено. Току-виж сега, докато го разказвам, ще ме досмешее. Макар че не ми се вярва, защото още не е отшумяло напълно и моята покойница нито отдавна обитава миналото, нито е била властница или неприятелка, а и непозната не мога да кажа, че беше, колкото и малко да ми беше известно за нея, когато издъхна в ръцете ми (сега е доста повече). Пак добре, че още не беше гола или поне не съвсем: тъкмо бяхме започнали да се разсъбличаме – взаимно, както се случва първия път, когато се случи, а именно в премиерните нощи, които изглеждат уж непредвидени, преструват се на непреднамерени, за да опазят чувството за свян, да оставят привкус на неизбежност и да елиминират така евентуалната вина: хората вярват в провидението и в пръста на съдбата, когато им изнася. И всички сякаш ни устройва да кажем при нужда: „Не ми беше това намерението, не това исках“, ако нещата се провалят или ни разочароват, или се разкаем, или се окаже, че сами сме си навредили. „Не ми беше това намерението, не това исках“, би трябвало да заявя сега, когато знам, че тя е мъртва, че умря в обятията

ми най-неуместно, почти без да ме познава, незаслужено – не ми се полагаше да съм край нея. Но никой няма да ми повярва, ако го заявя, което обаче няма голямо значение, тъй като аз съм разказвачът и или ще бъда изслушан, или не, и точка. Та ето: не ми беше това намерението, не това исках. А тя вече не може да заяви каквото и да било или да ме опровергае – последните й думи бяха: „Ах, Боже, ами детето.“ А първите: „Лошо ми е, не знам какво ми става.“ Имам предвид първите след прекъсването на процеса: вече бяхме стигнали до спалнята й и бяхме полулегнали, полуоблечени и полусъблечени. Изведнъж се дръпна и сложи пръсти на устните ми, сякаш не искаше да спре да ги целува без преход към друга нежност и друго докосване, отблъсна ме внимателно с опакото на ръката си и се разположи на хълбок, с гръб към мен, а когато я попитах какво има, отговори: „Лошо ми е, не знам какво ми става.“ Зърнах тила й, който преди не бях виждал, с леко повдигната, леко сплъстена и овлажнена от потта коса, а не беше горещо. Старовремска шия, по която се спускаха бразди или криволици от черна, слепната коса, като полузасъхнала кръв или кал – шията на човек, който се е хлъзнал под душа, но някак е намерил време да завърти кранчето. Всичко стана много бързо и не ми даде шанс да реагирам. Нито да повикам лекар (какъв лекар в три сутринта, лекарите дори по обед не ходят по домовете), нито да съобщя на някой съсед (какъв съсед, аз не ги познавах, не си бях вкъщи, нито друг път бях стъпвал в този дом, където първо бях гост, сетне натрапник; дори на тази улица не бях стъпвал, а в квартала – броени пъти, и то много отдавна), нито да звънна на съпруга (как точно аз да му се обадя, да не говорим, че беше в командировка, а и не му знаех цялото име), нито да събудя детето (за какво да го вдигам след толкова усилия по приспиването му), нито дори аз самият да се опитам да окажа първа помощ. Стана й лошо изневиделица и отначало си помислих, помислихме и двамата, че е от вечерята с многобройните прекъсвания или, това вече само аз си го помислих, от внезапно униние, разкаяние или страх. Тези трите често приемат формата на дискомфорт и на болест: страхът, унинието и разкаянието, особено ако последното се появи успоредно с действията, които го предизвикват, наедно с тях – и „да“, и „не“, и „може би“ наведнъж, – а междуременно всичко продължава хода си или отшумява; лошият късмет да не знаем, но да сме принудени да предприемем нещо, тъй като трябва да вложим съдържание във времето, което напират и тече ли, тече, без да чака, по-бавни сме. Решаваме, без да знаем, действваме, без да знаем, поради което се опитваме да предвиждаме: да предвиждаме предстоящото е най-голямото и разпространено зло, което обикновено се изживява като малка беда, но за сметка на това пък – поголовна и ежедневна. Нещо, с което свикваме и на което не обръщаме особено внимание.

Призля й и (не смее да я назова, но Марта, това й беше името, Телес – фамилията) каза, че й е слабо, а аз попитах:

– Но какво е: гадене, главоболие?

– Не знам, ужасна слабост, навсякъде, цялото тяло, просто ще умра.

Цялото тяло, което тъкмо се беше настанило в ръцете ми, ръцете навсякъде, ръце, които притискат, гаят, изследват и дори удрят (о, без да искам, неволно, да не се брой), ръце, плъзнали по тялото с понякога машинални жестове и без още да знаят дали им харесва, а ето че на това тяло му прималаява, най-честата форма на дискомфорт, „цялото тяло“, каза, а последното, което добави, „ще умра“, не беше буквално, а само израз. Тя не го мислеше на сериозно, нито пък аз, нещо повече, думите й бяха: „Не знам какво ми става.“ Настоях, защото въпросите са начин да си икономисаш действията, не само въпросите, а и говоренето изобщо, разказването спестява целувките, спестява ударите, вземането на мерки, края на чакането, а какво можех да сторя аз, особено в началото, когато всичко уж беше моментно, според правилата на вероятните или невероятните случки, които понякога не сработват.

– Повръща ли ти се?

Тя не отвърна с думи, а с отрицателно движение на врата с полузасъхналата кръв или кал, като че ѝ беше трудно да учлени отговора. Станах от леглото, заобиколих го и коленичих откъм нейната страна, за да я погледна в лицето, сложих длан на ръката ѝ (докосването успокоява – дланта на лекаря). Очите ѝ в този момент бяха затворени, стиснати клепачи, дълги мигли, сякаш я заслепяваше лампата на нощното шкафче, която още не бяхме изключили (това възнамерявах да направя след съвсем малко; тъкмо преди да ѝ прилошее се подвоумих да гася ли вече, или не: исках да виждам, още не бях видял това ново тяло, което със сигурност щеше да ми хареса, така че не угасих). Оставих лампата включена и сега, посред внезапния ѝ пристъп на гузност, униние, страх или разкаяние, тя можеше да ни е от полза.

– Искаш ли да повикам лекар? – и помислих за абсурдните номера за спешни случаи, тези причудливости на телефонния указател. Отново поклати глава. – Къде те боли? – попитах, а тя неохотно очерта някаква обширна зона, която включваше гърдите и стомаха, и по-надолу, всъщност цялото тяло, с изключение на главата и крайниците. Коремът ѝ беше разголен, гърдите не толкова, още беше със сутиена си без презрамки, макар и разкопчан, спомен от лятото, като горнище на бански, малко я стягаше и не изглеждаше съвсем нов, може би го беше сложила, защото всъщност ме е очаквала тази нощ и всичко е било предварително намислено, колкото и спонтанно да изглеждаше, а случайностите, които ни тласнаха до брачното ѝ ложе – старателно нагласени (знам, че някои жени нарочно ползват по-малък номер, за да повдигнат бюста си). Вече го бях разкопчал, но сутиенът не падаше, Марта все още го придържаше с ръцете си, с мишниците, може би неволно сега. – Мина ли ти малко?

– Не знам, май не – каза тя, Марта Телес, с глас, вече не глух, а изкривен от болката или тревогата, понеже не знам дали я болеше. – Чакай малко, едвам говоря – добави (когато ти е зле, пестиш усилия). Но продължи да говори, явно не ѝ беше чак толкова лошо, че да ме забрави напълно, или беше грижовна при всякакви обстоятелства, дори и предсмъртни; за краткото ни общуване останах с впечатление, че е внимателен човек (ала тогава не знаехме, че умира). – Горкичкият – каза, – не очакваше това, каква ужасна нощ.

Истината е, че нищо не очаквах. Най-много да съм очаквал същото като нея. А и нощта не беше ужасна до този момент, може би малко скучна, но не и ужасна. Така че не разбрах дали вече се е досещала какво я чака, или е имала предвид дългото отлагане по вина на неуморното ѝ дете. Станах, заобиколих леглото, легнах откъм страната, където бях по-рано, лявата, и си помислих (отново видях неподвижния ѝ врат, набразден, свит зиморничаво): „Може би е по-добре да изчакам и да не я питам нищо известно време, да я оставя на мира, дано ѝ мине, да не я мъча да отговаря, нито да се чуди през пет минути дали е малко по-добре, или малко по-зле; когато човек мисли за неразположенията си или ги гледа под лупа, само ги изостря.“ Озърнах се из спалнята, на която не бях обърнал внимание при влизането си, защото погледът ми бе прикован в жената – доскоро ту напориста, ту срамежлива, а сега посърнала, – която ме въведе за ръка. Високото огледало срещу леглото беше като в хотелска стая (двойка, на която ѝ харесва да се оглежда и преди да излезе, и преди да си легне), докато останалото си беше най-домашно, спалня за двама. Виждаха се следи от съпруг на нощното шкафче откъм моята половина (тя от самото начало се плъзна към онази, която сигурно заемаше всяка нощ, нещо автоматично и неподлежащо на обсъждане, и ежедневно): джобно калкулаторче, ножче за писма, маска за очи от самолет (за предпазване от светлината над океана), монети, мръсен пепелник и радиобудилник, в нишата отдолу – стек цигари, от който оставаше само една кутия, шишенце много мъжествен одеколон „Лоеве“, вероятно подарък, може би от самата Марта, за някой от последните рождени

дни, два романа и те получени по същия повод (или не, но аз тези точно не бих си ги купил), туба ефервесцентен редоксон, празна чаша, която не беше имал време да прибере, преди да замине в командировка, притурката на някакво списание с телевизионната програма, която нямаше да гледа, днес беше на път. Телевизорът стоеше откъм долната част на леглото, до огледалото, хора на удобствата. За миг ми хрумна да го включа с дистанционното, но то беше на другото нощно шкафче, Мартиното, и трябваше още веднъж да заобиколя кревата или да я обезпокоя с пресягане над главата ѝ, за какво ли си мислеше, униние ли я беше обзело, страх ли. Протегнах ръка и взех дистанционното, а тя не забеляза, нищо че закачих косата ѝ с навития ръкав на ризата си. На стената отляво висеше репродукция на една леко безвкусна картина от художника Бартоломео да Венеция, която се съхранява във Франкфурт и знам отдавна: жена с лавров венец, покривало и проскубани букли на главата, диадема на челото, китка различни цветенца във вдигнатата десница и една открита гърда (по-скоро плоска). На стената отдясно имаше вграден гардероб, боядисан в бяло, като стените. Вътре сигурно бяха дрехите, които съпругът ѝ не беше взел със себе си, тоест повечето – беше отскочил за кратко до Лондон, както разбрах от неговата жена Марта по време на вечерята. Имаше и два стола с нахвърляни върху тях дрехи – мръсни може би или свежо изпрани и още негладени, не ставаше ясно под недостатъчното осветление от лампата на нощното шкафче на Марта. На един от столовете забелязах мъжки дрехи: сако, увесено на облегалката като на закачалка, панталон, от който не беше свален коланът с дебела катарاما, с отворен цип, както всички събути панталони, две-три светли разкопчани ризи. Съпругът съвсем неотдавна беше напуснал помещението, след като сутринта бе станал от сън тук, от възглавницата, на която сега се подпирах, и бе решил набързо да си смени панталоните, които Марта може да е отказала да му изглади. Тези дрехи още дишаха. А на съседния стол имаше дамски: различих тъмни чорапи и две поли на Марта Телес, различен тип от тази, с която още беше в момента, по-всекидневни, може би ги беше пробвала, без да се реши, до минутата преди да звънна на вратата – човек трудно подбира облекло за рандевута (макар че аз нямах проблеми: не бях сигурен, че срещата ще е романтична, а и гардеробът ми е еднообразен). Избраната пола страшно се мачкаше в позата, която бе заела в момента: Марта лежеше сгъната одве, стиснала палци в юмруците си, краката ѝ бяха свити, сякаш се опитваха със своя натиск да успокоят стомаха и гърдите, да ги възпрат. Това положение излагаше бельото ѝ на показ, а то – част от седалището ѝ, съвсем символично бельо беше. В прилив на внезапен свян помислих да дръпна и да пригладя полата надолу, за да не се смачка прекалено, но гледката неволно ми харесваше, гледката, която беше слабо вероятно да продължи да виждам в развитие, ако Марта не се оправеше. А тя може би беше предвидила и гънките: бяха започнали да се появяват по полата от по-рано, както обикновено става в премиерните нощи, в които нямаме уважение към постепенно отпадащите дрехи, нито към оставащите, но благоговеем пред новото, непознато тяло. Може би затова още не беше изгладила прането, което я чакаше – знаела е, че, така или иначе, ще се наложи да глади и на следващия ден полата от тази вечер (коя от тях, коя ѝ отива повече), вечерта, в която ѝ идвам на гости, защото всичко се мачка, маца или малтретира в такива случаи и става временно неизползваемо.

С дистанционното блокирах звука на телевизора, преди да го включа, и картината изплува безмълвно, както исках, така че Марта не забеляза, нищо че светлината в стаята се засили. На екрана вървеше Фред Макмъри със субтитри, стар филм посред нощ. Разходих се по каналите и се върнах на черно-белия Макмъри, на не особено умното му лице. И тук вече не можах да не се замисля, макар че никой никога не мисли чак толкова, нито пък в реда, в който мислите се разказват или остават написани после.

„Какво правя тук? – се запитах. – Намирам се в чужд дом, в спалнята на човек, когото никога не съм виждал и за когото ми е известно само първото име, неколкократно – естествено и дразнещо – подхвърлено от неговата съпруга по време на вечерята ни. Спалнята е и нейна и затова съм тук, бдя над прималяването ѝ, след като съм свалил част от дрехите ѝ и съм я докосвал, нея поне я познавам, макар и бегло, едва от две седмици, това е третият път, в който я виждам през живота си.